

DE LA INFLUÈNCIA DELS HOMES DE LLETRES

¿Qui no ha retingut de la lectura de Maquiavel aquell paràgraf dels *Discorsi* que comença així: «*Nelle repubbliche è questo disordine, di fare poca stima de valen tuomini ne' tempi quieti...?*» «S'esdevé en els governs populars que, en temps de pau, són desestimats els homes de vàlua. Això fa que aquests s'indignin de dues maneres: per ço com no ocupen el lloc que els escau per llurs mèrits; per ço com veuen que homes indignes són considerats com a llurs iguals i els més insuficients es consideren llurs superiors. Aquest desordre ha causat molta de torbació en les repúbliques, per tal com els ciutadans que immerescudament es veuen menyspreats, en adonar-se que la causa de llur inferioritat es deu als temps fàcils i gens perillosos, s'enginyen a pertorbar-los, i provoquen noves guerres, en perjudici de la República.» En un altre paràgraf dels mateixos *Discorsi* insisteix en la negligència amb què la República té els homes eminents i singulars, i la facilitat amb què els envejosos aspiren a igualar aquests i àdhuc a esdevenir llurs superiors tot ocupant llocs que no els escau, perquè ni llur talent ni llur virtut no són els d'aquells grans homes.

El menyspreu de l'intel·lectual delata no pas únicament l'enveja o el ressentiment ans també l'aversion per la crítica independent. Qui té el poder s'esforça a man tenir-s'hi per diversos mitjans: una burocràcia addicta pot esdevenir una defensa desesperada. Soldats, això és, gent a sou de la potestat, els buròcrates tenen llur tàctica pròpia: anorrear els esperits lliures estratègicament més deseparats; fer camp ras per anivellar els accidents del terreny a llur propi nivell. Puix que per a ells l'home de talent, l'escriptor independent, el disconforme superior és simplement això: un accident fàcilment expugnable.

En alguns països, per exemple França, la llibertat d'expressió ha atès una amplitud (sobretot després de la guerra i des del nostre punt de vista) francament exemplar. Em refereixo exclusivament a la llibertat intel·lectual d'expressió. (Hi va haver l'any passat l'afer Aragón, el resultat finl del qual ignoro.) En canvi, les llibertats de manifestació hi són més restringides que a Anglaterra, i darrerament no hi ha hagut cap veu responsable que defensés els empresonats per refús de servei militar, això és, per objecció de consciència. La llibertat d'expressió ha tingut darrerament una atrevida defensa per part d'un escriptor de «dreta» francès: Léon Daudet, l'escriu, el qual en la seva crítica literària i en la seva actuació com a membre del jurat del Premi Goncourt ha demostrat una independència vital gens comuna en homes de la seva posició política.

En un article recent, escriu: «Sigui el que sigui l'Estat, ha de procurar conciliar-se els homes de lletres, o almenys deixar-los la lliure expressió de llur parer arriscat, d'oposició, o

de revolta, contra la societat o la regla establerta, i això en raó de llur força de pensament o d'expressió. Aquest és el resultat de les meves llargues observacions sobre aquest tema.»

Algú observarà que la nostra premsa conservadora defensa tímidament o dclarament d'un temps ençà aquesta llibertat d'expressió. Deixant de banda «la raó de llur força de pensament», hem de convenir que aquesta defensa, de tan interessada, perd la seva eficàcia. No poden adoptar la posició de Daudet perquè llur «liberalisme», de tan encaputxat, ocasional i transitori, és una trista facècia. Daudet, que va imposar Proust, ha ajudat fins al darrer moment Céline. La seva defensa de la lliure expressió és feta des d'una oposició políticament inatacada i sota una República amb prou experiència per a deixar les plomes en llibertat. No propugna, doncs, cap privilegi ni pugna per una llibertat combativa que, en aquests darrers temps, sobretot, és absoluta. La seva defensa de la llibertat d'expressió dels homes de lletres en un Estat monàrquic, democràtic o socialista és de principi. La defensa que d'aquesta llibertat intenten entre nosaltres els immobilitistes és, a hores d'ara, tan inhàbil com la que de la dictadura republicana fan alguns diaris aproximadament governamentals, que obliden que les fidelitats excessives són una negació dels mateixos principis democràtics i liberals que hom dóna per suport al règim.

En un Estat lliure —i tota la nostra fe és per aquest Estat— «cadascú ha de poder pensar el que vol i dir el que pensa». És un parer il·lustre: Spinoza, en el seu Tractat teològic-polític, el va glossar fins a les extremes conseqüències. Un sobirà, un home d'Estat, demòcrata o autòcrata, «pot tenir com a enemics tots aquells qui en totes les matèries no pensin del tot com ell». No es tracta, però, d'aquest dret, ans bé d'allò que li és útil. L'útil per a Spinoza és la llibertat de judici i d'opinió per a cadascú. Ho havia estat, en un mateix segle per a Maquiavel, l'equívoc, i per a Montaigne. Ho va ésser per Spinoza. Allà on és negada, l'esperit deserta i les més belles activitats de l'home llangueixen o moren. (A Iugoslàvia uns professors d'Universitat neohegelians acaben d'ésser bastonejats en una presó per «l'obscuritat de llurs texts».)

Il·lustren aquesta opinió alguns exemples que demostren que un escriptor si té talent i salut acaba sempre per tenir raó damunt els perseguidors. Algú em recorda que el segon Imperi francès va sucumbir sota els cops d'homes de lletres que havia exasperat: Rochefort i Hugo; la Rússia imperial va ésser reduïda a pols per una dotzena d'homes de talent, sociòlegs i literats, deportats a la Sibèria: dos escriptors compromesos, Lenin i Trotski, la van tombar. «L'antídoto de la literatura és la literatura; les idees només poden ésser vençudes per les idees contràries de força superior. Ni presó, ni exili, ni jutges, ni guàrdies d'assalt hi valen.»

La força de les conviccions, es nodreix de la força de les idees que n'han provocat

l'adveniment. Llur permanència, llur realització en el temps recolzaran damunt la llibertat o s'esfondraran per la imperícia d'aquells qui elevats al poder han cregut que la llibertat era només un mitjà per a arribar-hi i no un fi per a realitzar-lo en totes direccions.

J. V. Foix
(29-XII-1932)